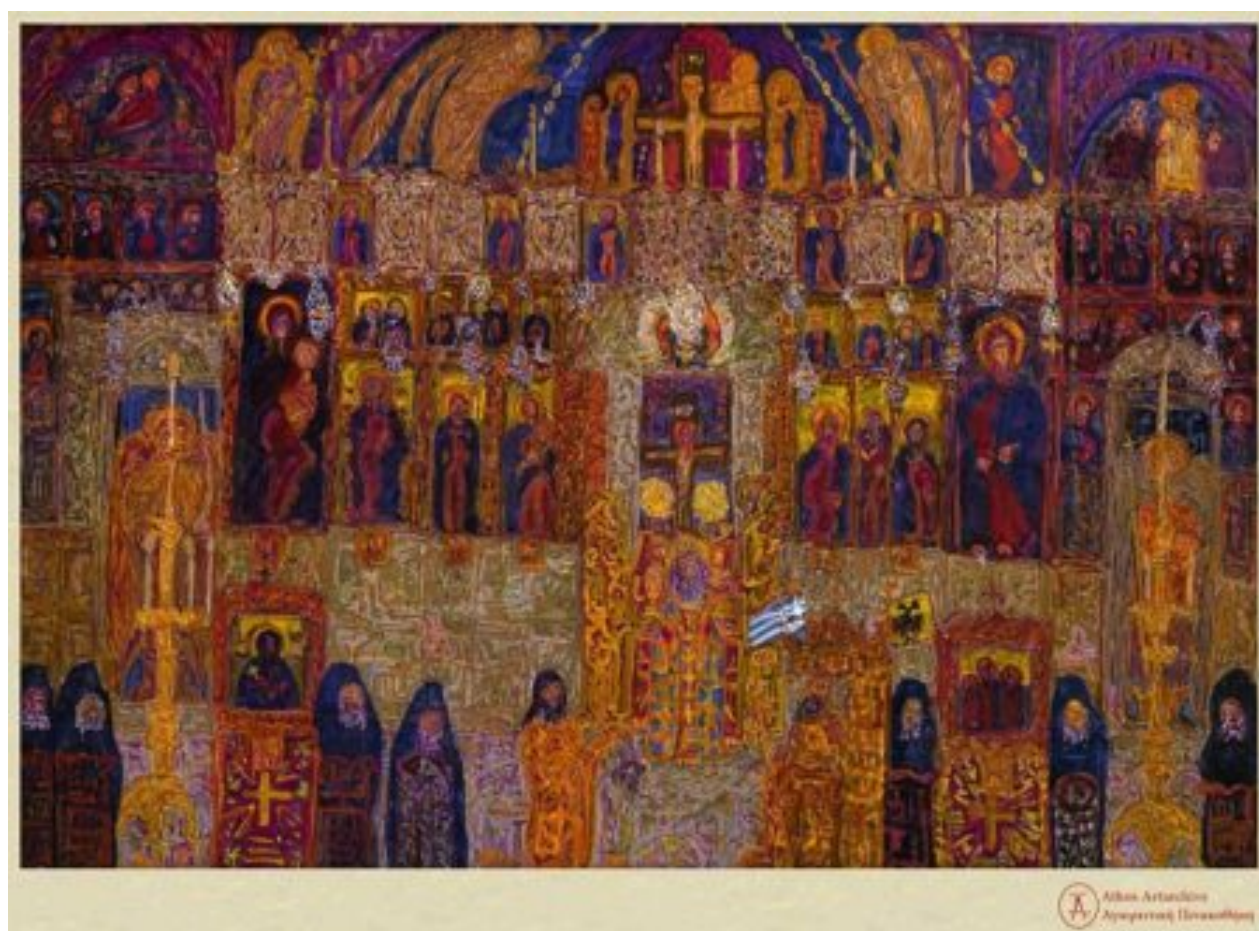

Πολιτισμός της Θεολογίας και Θεολογία του πολιτισμού (αναφορά στον Ν. Ματσούκα) (Ιωάννης Κουρεμπελές, Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.)

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Ο εκδημήσας τον Μάιο του 2006 Ν. Ματσούκας έλεγε στο «κύκναιο βιβλίο» του (Νεοελληνικός πολιτισμός και διανόηση, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 85)¹ ότι «Από τη μια μεριά ουκ ολίγοι παρ' ημίν και αλλού θεολόγοι, οι οποίοι περισσότερο ηθικολογούν παρά θεολογούν, δεν μπορούν ή δεν θέλουν να δεχτούν ότι η εκκλησιαστική ζωή έχει σχέση με τον πολιτισμό. Είναι κάτι που μερικές φορές δεν μπορούν να το ανεχτούν μήτε ως σκέψη... Από την άλλη κυρίως ξένοι ερευνητές και παρ' ημίν θεολόγοι ή διανοούμενοι απροσδιόριστης προέλευσης ισχυρίζονται ότι η ορθόδοξη εκκλησία, και κατά μείζονα λόγο η ασκητική και μοναχική παράδοσή της, έχει εχθρική στάση προς τον πολιτισμό».

Ο Ν. Ματσούκας, επειδή διέκρινε ότι κανείς από τους ηθικολόγους και τους διανοούμενους δεν εξηγούσε τι σημαίνει πολιτισμός, διευκρίνισε, ευτυχώς γραπτώς, τι είναι όντως πολιτισμός, ώστε να σημειώσει τη σχέση της ορθοδοξίας με αυτόν.

Θεωρούσε, λοιπόν, ότι πολιτισμός είναι τα έργα και η συμπεριφορά του ανθρώπου σε μια δημιουργική πορεία, σε μια ιστορική διαδρομή που αντιπαλεύει τον μηδενισμό της ζωής. Μπορούμε να πούμε, λοιπόν, πως ό,τι προάγει τη ζωή, ό,τι συμβάλλει στην καλή αλλοίωση της ζωής, είναι πολιτισμός. Αντιθέτως ό,τι φθείρει τη ζωή θεωρείται ως μηδενιστικός πολιτισμός και ανυπαρξία.

Κρίνεται αναγκαίο να τονιστεί εκ μέρους μου εν προκειμένω, με θεολογική σύνταξη, ότι ο άνθρωπος που είναι δημιούργημα του Θεού προς ζωήν, καλείται στον δημιουργικό πολιτισμό ανάδειξης του είναι του ως όντος μέσα στη ζωντανή πολιτεία της θεανθρωπινότητας, όπως ενωτικά εκφράζεται αυτή στο πρόσωπο του Χριστού². Είναι αυτή η πολιτεία η οποία αντιστρατεύεται τη φθορά, την ακαμψία, την πτώση και τον εξευτελισμό του ανθρώπου που ειδωλοποιεί τον εαυτό του, κάνοντάς τον διεφθαρμένο. Η ζωή, ως εκ τούτου, της εκκλησίας που πολιτεύεται πάνω στο γεγονός της άσκησης ενάντια στον φόβο του θανάτου, έχοντας υποστατικό παράδειγμα νίκης κατά του θανάτου, είναι τόπος έκφρασης του πραγματικού πολιτισμού, ώστε σ' αυτή η μουσική, η ποίηση, η ζωγραφική, η αρχιτεκτονική, το τραγούδι, ο χορός, τα κτίσματα, το ήθος, η άσκηση, η φιλία, η αγάπη κτλ., όλα δηλ. τα χρώματα της έκφρασής της, να είναι τρόποι που απεικονίζουν το κάλλος μιας αναζήτησης της ζωής που δεν κλείνεται στον φόβο του θανάτου, αλλά ανοίγεται με κόπο στην ελπίδα της θανάτωσής του και της άσκησης του ανθρώπου κατά της διεφθαρμένης εαυτοζωής.

Η ιστορία αυτού του πολιτισμού σήμερα απαξιώνεται, τόσο ως αντικείμενου έρευνας όσο και παιδαγωγίας, στον τόπο που ανδρώθηκε και εκδιπλώθηκε ανά τους αιώνες, στον τόπο που ανέδειξε μαρτυρικά μνημεία αντίστασης στη διαφθορά και την εξουσιολατρεία των θυτών. Απαξιώνεται μέσα από ένα Νέο

Μάθημα Θρησκευτικών που, ως πολιτικό παίγνιο, έχει σύγχυση στο θέμα της κατανόησης του πολιτισμού. Απαξιώνεται, βέβαια, στην πράξη από όσους ηθικολόγους ή διανοητές αντιστρατεύονται τον πραγματικό πολιτισμό, όπως τον περιέγραψα παραπάνω. Αυτοί, προφανώς, θεωρούν ότι είναι μεταχριστιανική η εποχή μας και ότι η ορθοδοξία είναι μέρος του πολιτισμού, ενώ ταυτόχρονα δείχνουν εντέλει ότι οι ίδιοι είναι ηθικιστές που παριστάνουν τους αντιηθικιστές. Οφείλω, συνεπώς, να πω ότι η ορθοδοξία δεν είναι μέρος του πολιτισμού. Είναι πολιτισμός και δείκτης προς την πραγματική ζωή που μεταμορφώνει τους ανθρώπινους πολιτισμούς.

Πράγματι, σήμερα πραγματοποιείται μια εκνομίκευση της ανηθικολογίας, ενώ ταυτόχρονα ηθικοποιείται (θρησκευοποιείται) ο νομικισμός (του δίνεται μια σωτηριολογική διάσταση, όντας στην ουσία ψευδοσωτηριακός). Τι θέλω να πω με αυτό; Ενώ με τη νομική πράξη ζητά κανείς τη σωτηρία του ατόμου και των δικαιωμάτων του, ταυτόχρονα αδικείται το δικαίωμα της ελευθερίας του ανθρώπου από τα δικαιώματά του (από τα δικαιώματα ενάντια στη διαφθορά του). Αδικείται η εκζήτηση της πραγματικής σχέσης φιλίας και ουσιαστικής αγάπης που ενεργείται όχι αναγκαστικά. Επιβάλλεται με νόμους το δικαίωμα στην αφιλία, το δικαίωμα κατά της ελευθερίας του ανθρώπου από την εκνομίκευση της άφιλης ζωής. Επιβάλλεται η αγάπη των παθών και αδικείται το πάθος (κι ο πόθος) της έμπονης αγάπης. Ισχύει το δικαίωμα της ισχύος του διαφθειρόμενου στην ατομικότητα ανθρώπου στο όνομα της ισχύος του δικαίου, ενώ ανισχυροποιείται στη σύγχρονη παιδαγωγία η ισχύς της ελευθερίας του ανθρώπου να αντισταθεί στην αφιλία και στη διαφθορά (των φθαρτών ψυχών και σωμάτων μας).

Ο ορθόδοξος πολιτισμός δεν είναι νεκροφόρος, δεν ζητά τα δικαιώματα του ατομικού ανθρώπου που πνίγεται στον θανατηφόρο πολιτισμό, αλλά τα δικαιώματα του Θεού υπέρ του ζωηφόρου ανθρώπου που μάχεται κατά της διεφθαρμένης εαυτοδουλείας και θανατοφθοράς. Αυτή είναι η πραγματική πρόταση προόδου του ανθρώπου που ζητά τον πραγματικό πολιτισμό και όχι καρικατούρες με πολιτισμικά παυσίπονα στο νεκροκρέβατο του μηδενιστικού απολιτισμού.

Σύγχρονοι, επομένως, θεολόγοι που παρουσιάζονται ως πολιτισμικοί (και προοδευτικοί) σέρνοντας τα πόδια τους πίσω από την πλουμιστή νεκροφόρα του (α)πολιτισμού, δεν είναι θεολόγοι αλλά ανηθικολόγοι και διανοητές (ενός ανόητου αντι-ηθικισμού) που προσβάλλουν την ορθοδοξία διαφθείροντας τη χρήση του ονόματός της³. Είναι οι οπαδοί

του γλυκερού χριστιανισμού, όπως έλεγε ο Νίκος Ματσούκας (όπ. παρ., σ. 91), που αδιαφορούν υποκριτικά για το αίσθημα του τραγικού της ανθρώπινης ζωής. Είναι αυτοί οι πουριτανοί που προσπαθούν να πείσουν ότι η εκκλησιαστική ζωή και πνευματικότητα χωρίζει τους ανθρώπους σε «φονταμενταλιστές» και

«προγκρεσιβιστές», αγνοώντας ότι στη ζωή τούτης της πνευματικότητας η μόνη διάκριση που γίνεται είναι μεταξύ των φίλων της ύπαρξης και των εχθρών της. Οι διακρίσεις οι δικές τους (και οι παρατάξεις τους), οφείλω να το υπερτονίσω αυτό, αφορούν έναν εξωεκκλησιαστικό παραγοντισμό, άσχετο με τη μετοχή στο ζωοποιό σώμα του Θεού (και στον θεοπολιτισμό).

Ως εκ τούτου, πουριτανοί της μιας κοπής λένε ότι ο Χριστιανισμός απέτυχε και παρουσιάζονται ως σωτήρες του κόσμου και της οικουμένης (χωρίς Θεάνθρωπο), και

πουριτανοί της άλλης κοπής πιστεύουν πως μόνο αυτοί εκπροσωπούν τον χριστιανισμό (Ν. Ματσούκας, όπ. παρ.) (κάνοντάς τον αφιλόνητο). Για τον Ν. Ματσούκα η

εσχατολογική πορεία στην εκκλησιαστική ζωή είναι αυτή η ίδια η δημιουργία του πολιτισμού εδώ και τώρα, μέσα από φωτιά και δάκρυα (Ν. Ματσούκας, όπ. παρ. σσ. 92-93), είναι, θα έλεγα με λειτουργικά λόγια, των αγίων ο χορός.

Έτσι, καθώς φαίνεται απ' όσα είπαμε, ο πολιτισμός σχετίζεται άμεσα με την ιστορική αποκάλυψη του Θεού. «... Γι' αυτό απαραίτητα η ίδια η ζωή της εκκλησίας, όπως άλλωστε μας τα δείχνει η ιστορία, παράγει πολιτισμό, παρέχοντας μεταμορφωτικές δυνάμεις στον πολιτισμό της ανθρωπότητας...» (Ν. Ματσούκας, όπ. παρ. σ. 95).

1. Με την ευκαιρία της μνημόνευσης του Ν. Ματσούκα οφείλω να σημειώσω την αξιόλογη (επαν)εκδοτική πράξη από τις εκδόσεις Κυριακίδη έργων του Ν. Ματσούκα στην Εκδοτική Σειρά «Θεολογία και Οικουμένη», που παλαιότερα είχαν εκδοθεί στις εκδόσεις του αείμνηστου Π. Πουρναρά.

2. Στο σημείο αυτό τονίζω απαραίτητα τούτη τη θεολογική παράμετρο, η οποία, λείποντας από το σημείο αυτό συγγραφής του Ν. Ματσούκα που εν προκειμένω αναφέρομαι, αποτελεί γόνιμο συμπλήρωμα, για να δοθεί ο θεολογικός τρόπος έκφρασης στην περιγραφή του πολιτισμού μέσα από την έρευνα και περιγραφή της ορθόδοξης πνευματικότητας.

3. Ετοιμάζω προς έκδοση μια μελέτη σχετική με τη σύγχρονη ηδονολατρεία, όπου με συγκεκριμένο παράδειγμα (παραδείγματα) θεολογικής διαφθοράς καταδεικνύεται η κακοποίηση στη χρήση του ονόματος της ορθοδοξίας από σύγχρονους θεολόγους. Άλλωστε, καθώς, πιστεύω, δεν υπάρχει πιά κακοποιημένη έκφραση τις τελευταίες δεκαετίες από το «εξ απόψεως ορθοδόξου».